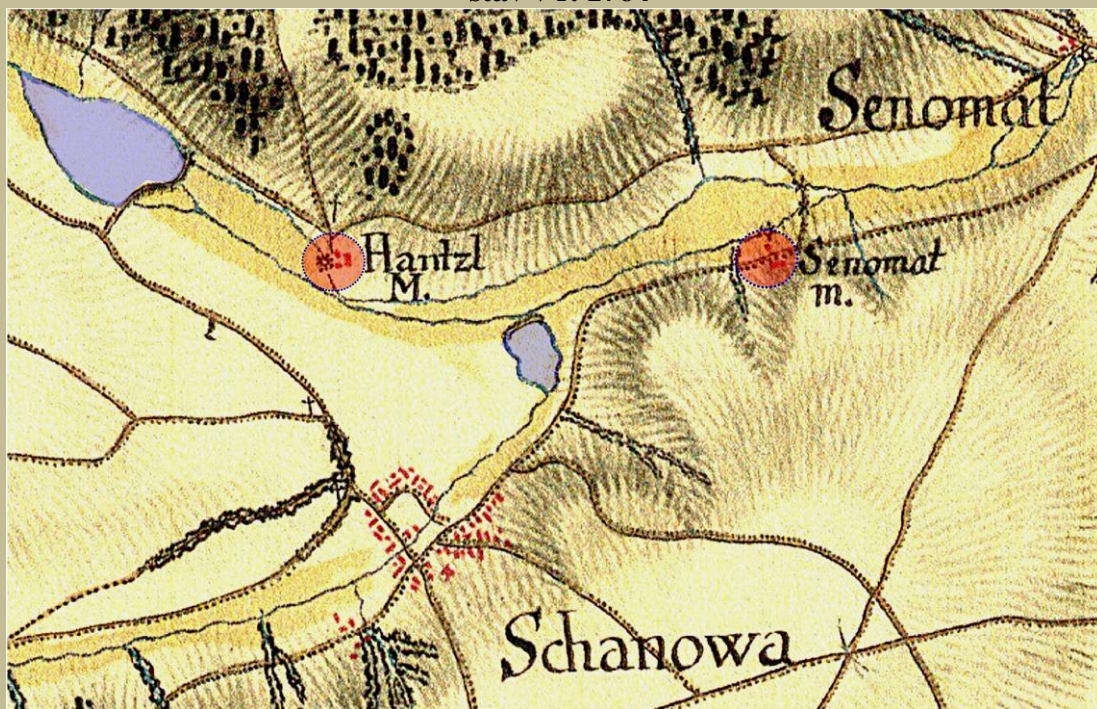

Zaniklé

Šanouské mlýny

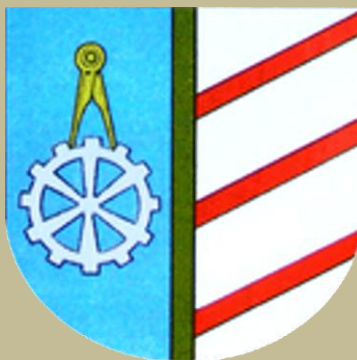
stav v r. 1764

1. vojenské mapování – Josefské

Hantzl M. : **Janův mlýn** – r. 1651 mlýn Prkenný

Senomat M. : **Kouklův mlýn** – r. 1651 mlýn Spálený

mlýnářský erb

DĚJINY MLYNÁŘSKÉHO ŘEMESLA

Mlynářské řemeslo patří v Čechách k těm nejstarším. Historikové kladou vznik prvního vodou hnaného mlýna na území našeho státu již do 8. století. Z roku 718 pochází údaj o prvním vodním mlýně ve střední Evropě, který postavil tesař Halak mlynáři Svachovi v Žatci na řece Ohři. Nejstaršími držiteli mlýnů byly kláštery a prebendy, později města a vrchnosti, které je dávaly do dočasného, nebo i dědičného nájmu mlynářům. Jako řemeslo bylo mlynářství dlouho nesamostatné. Nejníže stáli tzv. mlynáři náchlební, kteří pracovali pro vrchnost za mzdu. O něco vyšší postavení měli mlynáři pracující za určitý peníz, resp. díl důchodu, kterým hradili náklady na provoz mlýna. Nejlépe na tom byli mlynáři s pevným nájemným neboli úrokem. Dávka ze mlýna se platila podle počtu vodních kol a sestávala i z různých služeb vrchnosti. Důležitou institucí bývali ve středověku tzv. přísešní mlynáři. Ti vyměřovali a cejchovali strouhy, jezy a stavidla a zároveň byli rozhodčími ve sporech, které se týkaly mlynářských práv a povinností.

Mlýny sehrály vedle škol a far důležitou úlohu v životě venkova. Pan otec ze mlýna byl vedle pana učitele a pana faráře třetím "pánem" ve vsi. Mlýn - to nebylo jen místo výroby a prodeje, ale i významné místo společenského života. Mleči, čekající na mouku, tu vyslechli od krajánků (potulní mlynářští dělníci) novinky ze světa, vyjednávaly se tu prodeje jiných "nemlynářských" produktů, dohazovaly se svatby apod.

Ilustrační obrázek vodního mlýna z 18. Století

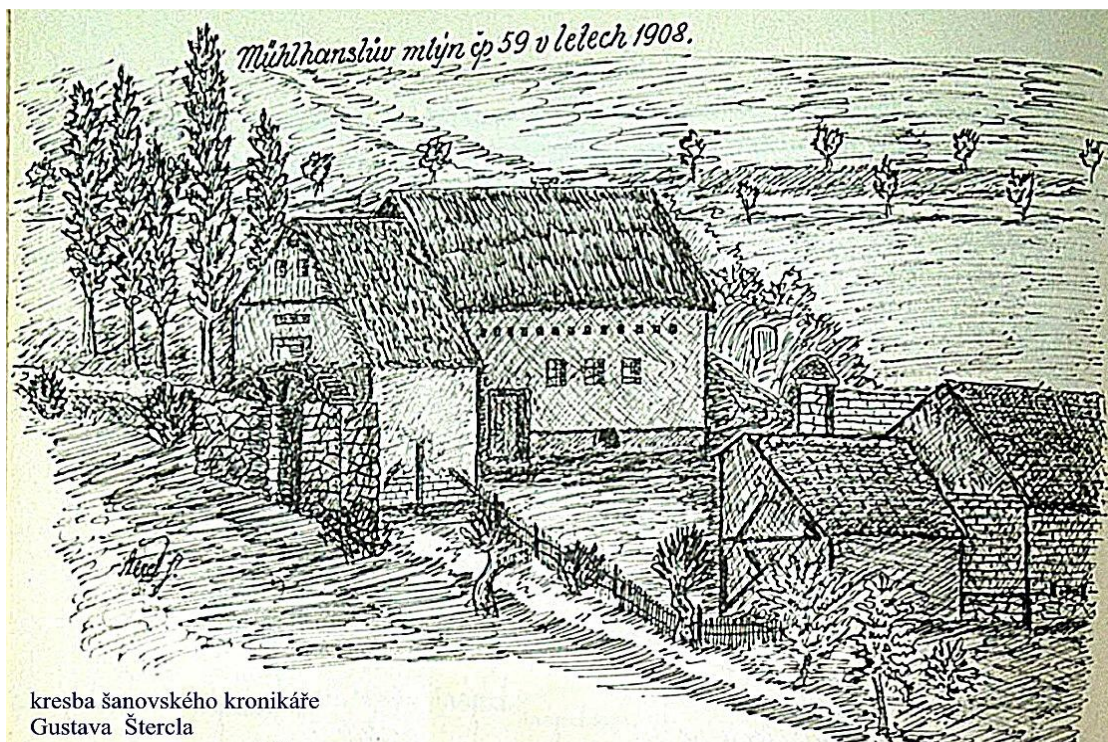
Vyučený mlynář, který byl majitelem mlýna nebo alespoň jeho nájemcem, byl nazýván pan otec. Představoval hlavní osobu řídící provoz mlýna. U větších mlýnů se staral o obchodní záležitosti, reklamu, investice a rozvoj. Na práci měl pomocníky (mládky a stárky) a učedníky (prášky). U malých mlýnů pak sám obsluhoval stroje a mlel. Mlynáři bývali velmi vzdělaní lidé s rozsáhlými znalostmi z mnoha oborů a s řemeslnými dovednostmi. Museli být i dobrými obchodníky a zemědělci, protože k mlýnu patřilo hospodářství. V obci zaujíмали významné místo, často byli voleni za starosty nebo soudce z lidu.

Podle velikosti vodního díla se rozlišovali mlynáři velkovodští (na velkém říčním mlýnu), potočníci (na potocích) a tzv. žabaři (na potůčcích a strouhách).

Technický pokrok si ve mlýnech razil cestu jen velmi pomalu. Mnohé vytrvaly až do svého konce při vodním pohonu mlýnských kol a s mlecími stroji s mlýnskými kameny. Před dožínkami musela proběhnout údržba celého strojního zařízení i vodního díla, např. oprava jezu, vyčištění náhonu, vyspravení polámaných česlic a palců ozubených kol, výměna lopatek vodního kola, nakřesání mlýnských kamenů apod. Pokrokem bylo zavedení turbín, parních pohonů a stále se zdokonalujících mechanismů k čištění meliva. V roce 1859 bylo živnostenským zákonem zrušeno cechovní zřízení mlynářů. Začala se tvořit mlynářská společenstva a v roce 1883 se mlynářské řemeslo stalo svobodnou živností, čímž nastal úpadek úrovně mlynářství u nás.

Hanslmühl

„Janův mlýn - Prkenný mlýn“

Ilustrační obrázek z kroniky obce Šanova

Výřez ze Stablního katastru Šanova – r. 1841

Název „Hantzlmlühl - Mühlhaselmühl“ je na starých mapách odvozen od tehdejšího mlynáře **Jana Titlbacha**. Ještě starší název je „Prkenný mlýn“, z něho lze odvodit tehdejší jednoduchou dřevěnou konstrukci mlýna.

V nových knihách Jana Floriána Permana (soupisy osedlých 1650 – 1700) je psáno :

„Panský mlýn slove Prkenný o 2 kolech, 1623 pustý, pak zvaný Joklův. Roku 1709 prodala jej vrchnost se 14 strychy polí Janu Frölichovi za 60 β. Bude platit 50 měřic obilí a 5 zlatých. V r. 1741 Jan Titlbach.“

Jan Titlbach byl synem **Ondřeje Titlbacha**, který provozoval druhý šanovský mlýn – Spálený, jehož nejstarší název je *Kouklův mlýn*.

Od poloviny 18. století se v písemnostech objevuje jméno mlynáře **Jakuba Saiferta**. Zda šlo o změnu rodů sňatkem či koupí mlýna jsem nedohledal.

Po Jakubovi pak převzal mlynářské řemeslo jeho syn **Josef Saifert**, *4.4.1780, ten se oženil 16.2.1802 s Annou, dcerou chalupníka Václava Brabce ze Šanova.

Ve stablním katastru v r. 1841 je ještě uváděn jako vlastník mlýna - čp. 59

Josef Saifert. Ale již v říjnu téhož roku se zde narodil František, syn **Jiřího Hnitky** mlynáře ze Šanova. Ten byl synem Jana Hnitky, mlynáře z Tuchlovic a Marie roz. Liptová ze Senomat. Zda šlo změnu rodu sňatkem či koupí mlýna jsem nedohledal. Na mlýně jsou pak postupně uváděni :

1875 - mlynář **Josef Hnitka** syn Jiřího , žena Anna r. Milfaitová

1887 - mlynář **Václav Hnitka** syn Josefa , žena Marie r. Liptová

1900 - Chládek Josef z Heřmanova Městce , majitel bytu

1910 - **Patrák František** majitel, bydlí zde **Štětko František** mlynářský pomocník,

1921 - Hubáček Josef stárek ve mlýně Bürgel v Kolečovicích a Anna r. Štětková, dcera Františka Šětky. V této době mlýn čp. 59 sloužil jen jako obydlí, později byl prázdný, pustl a ve 30tých letech byl zbořen.

Kouklův mlýn

„Spálený mlýn“

Starý název „*Spálený mlýn*“ lze odvodit od tragické události, která se zde kdysi stala. Pravděpodobně byl vypálen v r. 1620, kdy koncem října v okolí Senomat pobývala týden císařská armáda s 50.000 muži. Šanov i Senomaty byly tenkrát zcela vypáleny.

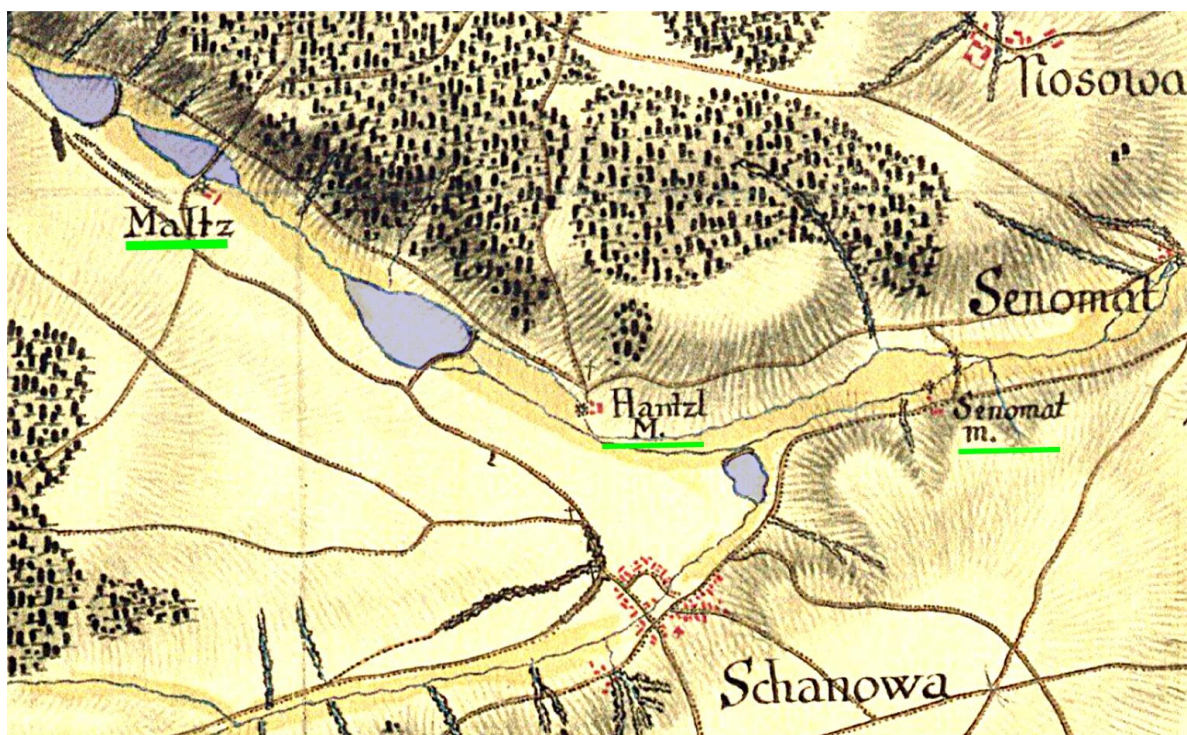
V nových knihách *Jana Floriána Permana* (soupisy osedlých 1650 – 1700) je psáno :

„Mlýn panský slove Spálený o 2 kolech. Nájemce platil 70 strychů mouky a 17 1/2 β za krmení vepřů. Povodeň roku 1698 smetla pilu.

Roku 1709 vrchnost prodala Spálený mlýn s 20 strychy polí Ondřeji Titlbachovi. Bude platit 50 měřic obilí a 15 fl.“ (registra purkrecht. č. 1163)

Další písemné zmínky o Spáleném mlýně jsem našel v nejstarší matrice f.ú. Petrovic, kdy se tu rodily děti mlynáře **Ondřeje Titlbacha**¹⁾ a jeho ženy Marie r. Šmídová.

Častým kmotrem dětí Ondřeje byl *Jiří Malc*, mlynář z „*Čoblického mlýna*“, ²⁾ který ležel na téže potoce vzdálen 3 km směrem k Pšovlkům.

Mapka z r. 1764 - Malcův, Janův, Spálený mlýn - označen jako Senomat.M

Mlynářský rod Ondřeje neprovozoval v Šanově jen mlynářské řemeslo. V r. 1671 koupil Jan Titlbach, otec Ondřeje, od Jiřího Lesnizera *“hostinec se všem spravedlnostmi, rolemi loukami a vším k tomu příslušenstvím”*, za 100 kop grošů míšenských.

Výřez z nejstarší gruntovní knihy Šanova

Léta Páně 1671, dne 21. Januarii

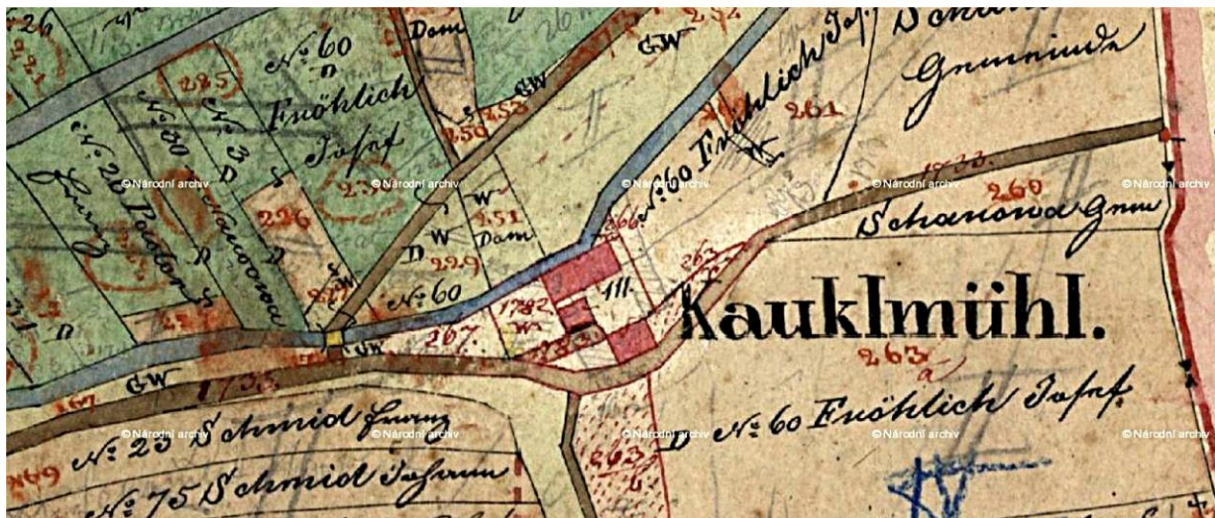
stal se trh se svolením milostivé vrchnosti mezi Gregorem Lesinzerem z jedné a Janem Titlbachem z strany druhé. Gregor Lesinzer prodává svůj již z části doplacený hostinec se všemi spravedlnostmi, rolemi, lukami a se vším k tomu příslušenstvím, výše psaným a od starodávna k tomu náležejícím, Janovi Titlbachovi k dědičnému užívání a držení v jedné sumě 100 kop grošů míšenských.

Rod Titlbachů držel mlýn až do začátku 18. století, kdy se v písemnostech objevuje jméno mlynáře **Jakuba Fröliche**. Ten se narodil r. 1711, oženil se s *Kateřinou*³⁾. Po něm pokračoval na mlýně jeho syn :

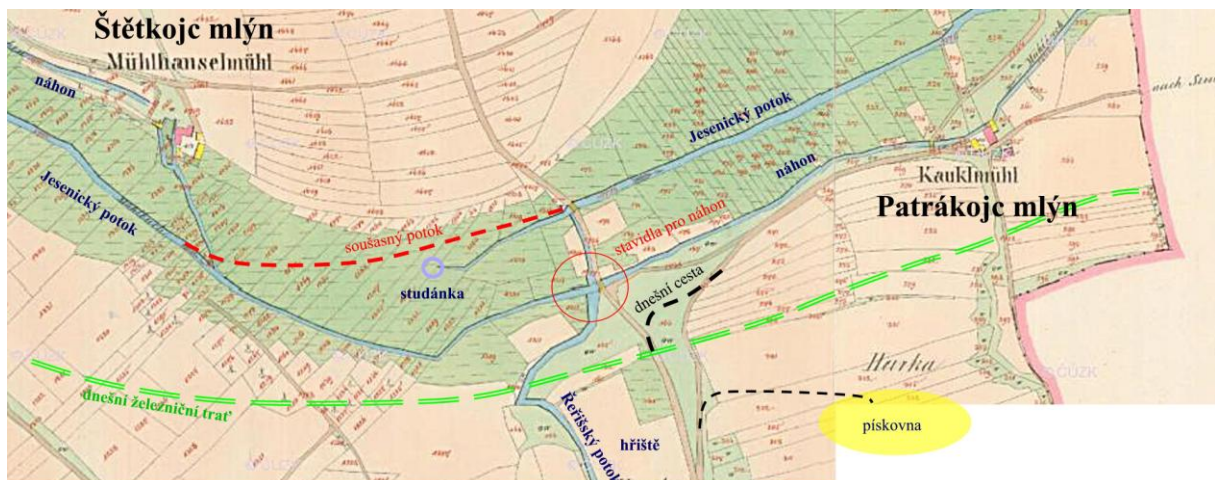
1782 **Jakub Frölich** (*2.4.1760), ten se 17.11. 1782 oženil s Františkou, dcerou Jakuba Saiferta, mlynáře v Šanově No:59

1816 **Josef Frölich** (*22.1.1798) syn Jakuba, oženil se 3.1. 1816 s Marií Rybovou, dcerou mlynáře Františka Ryby ze Senomat

1837 **Josef Frölich** (*17.12.1816) syn Josefa, oženil se 26.6. 1837 s Marií Majerovou, dcerou Jana Majera, mlynářského mistra z Petrovic č. 38, z mlýna zvaný „Malý mlejnc“⁴⁾

No:60 mlynář Josef Fröhlich - výřez ze stabilního katastru r. 1841

Stabilní katastr r. 1841 - vodní náhony k Šanovským mlýnům
(dokreslen současný stav)

1868 **Antonín Linhart** (*13.6.1842 v Přílepiích), oženil se 2.6.1868 s Annou Šimovou ze Šanova. Mlýn koupil od Josefa Frölicha.

1921 **František Patrák** (*16.11.1874) rolník v Kněževsi, oženil se 12.2. 1898 s Annou, dcerou Antonína Linharta mlynáře v Šanově.

Rod Františka Patráka (synové František *1898, Antonín *1901) provozoval mlýn až do r. 1950, kdy byl kolektivizací zemědělství přičleněn k JZD Šanov. Po této době přestal mlýn plnit svojí „mlynářskou funkci“. Byly zde zřízeny chlévy, sušárna chmele a dílny pro opravu strojů. Mlýn postupně chátral, v r. 1990 byl restituován, změnil několikrát majitele a v r. 2011 byl zcela zbořen.

fotografie Patrákova mlýna – r. 1985

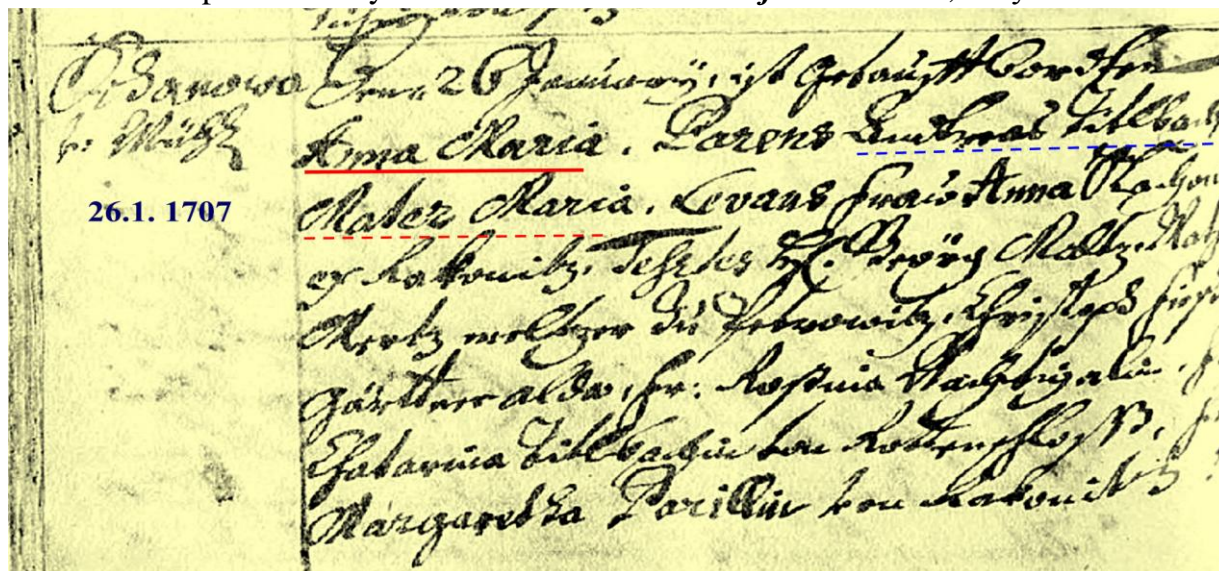

Pozn. :

V některých písemnostech a mapách je mlýn nazýván také „**Kouklův mlýn**“. Patrně jde o starý název – přezdívkou z dob asi předhusitských. Ještě v 15. století ležela v této lokalitě ves *Necky* a v r. 1441 provozoval zde mlynářské řemeslo mlynář *Hurt*. Ves byla v bouřlivých husitských dobách vypálena a z celé vsi *Necky* se zachoval pouze tento mlýn. Tenkrát patrně „*Kouklův*“.

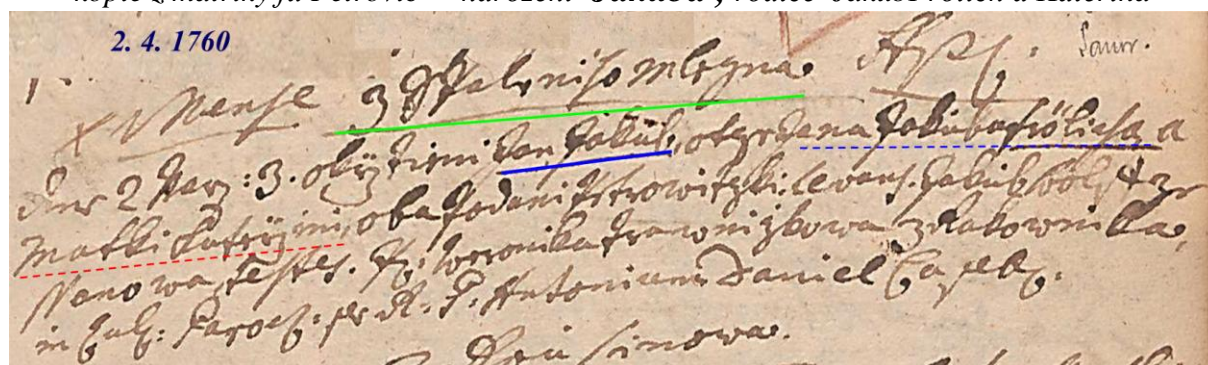
Odkazy a přílohy

- 1) kopie z matriky fů Petrovic - děti **Ondřeje Titlbacha**, mlynáře

ze Šanovského mlýna dne 26. ledna pokřtěna je **Anna Marie**, rodičů **Ondřeje Titlbacha** a matky **Marie**. Kmotra paní Anna Šlachtová z Rakovníka svědci Jiří Malc , Matěj Montz mlynář z Petrovic, Krištof Fišer zahradník zdejší, pí. Rozina Nachtigalová, pí. Kateřina Titlbachová z Červeného zámku (Krakovce), pí. Margareta Parillová z Rakovníka

- 3) kopie z matriky fů Petrovic - narození **Jakuba** , rodiče JakubFrölich a Kateřina

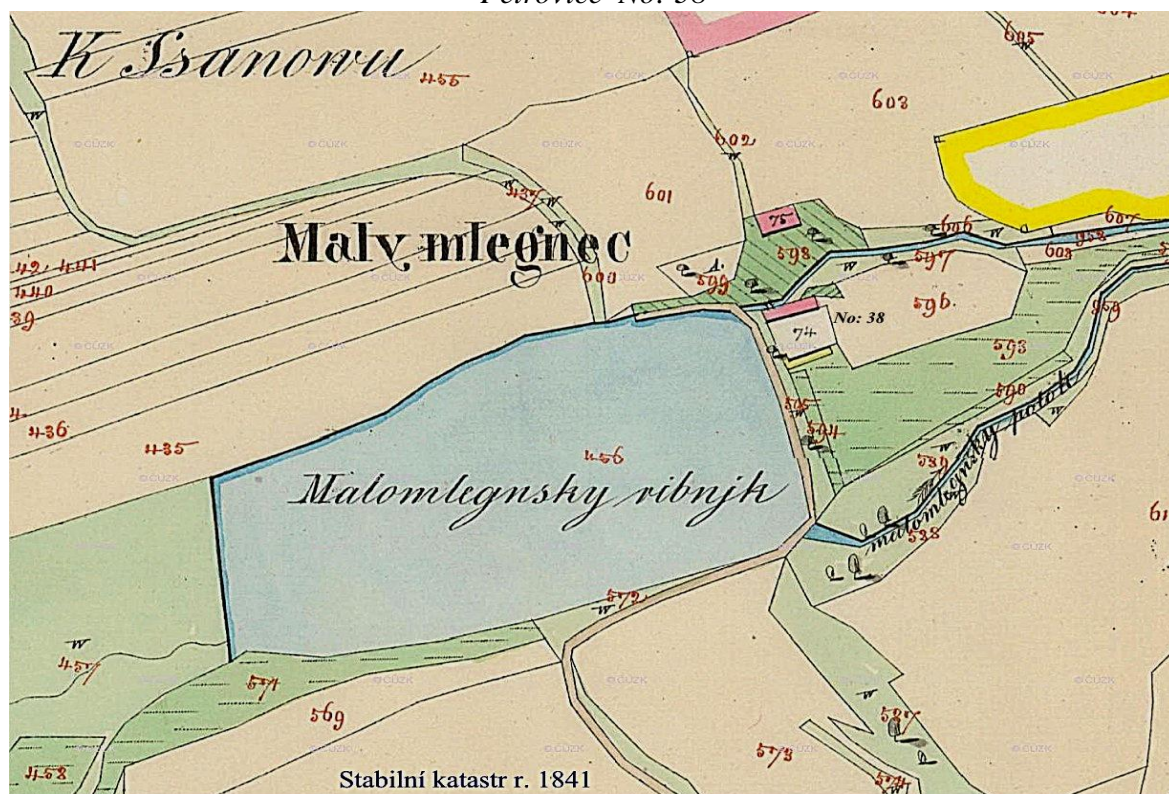
měsíce z **Spáleného mlejna** aprila Šanov

Dne 2 narozen : 3 okřtěn Jan Jakub otce Jana Jakuba Fröliche a matky Kateřiny, oba poddaní Petrovický, Kmotr – Jakub Volf ze Šanova svědci – Veronika Trávníčková z Rakovníka
P. Antonín Daniel kaplan

4)

Malý mlejnc

Petrovice No: 38

V popise Petrovic, historika V. Kočky, se píše :

„Pod vsí je Malý mlýnec o 1 složení s 9 strychy polí. Roku 1709 jej vlastnil Vít Berounský, při mlýně je pekárna. R. 1789 postavil František Berounský nový mlýn volský a větrný. Wallis mu půjčil na stavbu 300 fl. a dříví za 145 fl. Povodeň r. 1872 mlýn smetla „

mapka z r. 1764 s označením „Malého mlejnce“

Malý mlýnec patřil pod ves Petrovice. Ležel na Petrovském potoce, ten pramení nad obcí Václavy a byly na něm čtyři rybníky. Z nich nejznámější byly *Skopec* a *Šrámek*. Podle vyznačených cest na starých mapách byl mlýn dobře přístupný i ze Šanova. Ještě dnes se této lokalitě k Šanovu říká „*Ke mlejnci*“.

Podle zachovaných dokumentů byli na tomto mlýně tito mlynáři :

1709 **Vít Berounský**

1746 **Jakub Berounský**, † 1757, *syn Víta*

1764 **Jan Michal Majer**, *oženil se s Kateřinou, dcerou Jakuba Berounského*

1775 **Jan Majer**, *syn Jana, oženil se s Eleonorou Fillip z Olešné*

1810 **Jan Majer**, † 1837, *syn Jana, oženil se s Terezií Milfaitovou z Petrovic*
(1844 – *Anastázie, dcera † Jana Majera se provdala za Adolfa Stuziga, mlynáře z Pšovického mlýna No: 48, syna Josefa Stuziga mlynáře tamtéž*)

1847 † **Jan Majer**, 17 let, *mlynářský syn Jana Majera a Terezie, ta † 1864*

1872 **povodeň** zcela zničila mlýn, který již nebyl nikdy obnoven

Fotografie lokality Malého mlýnce – r. 2014

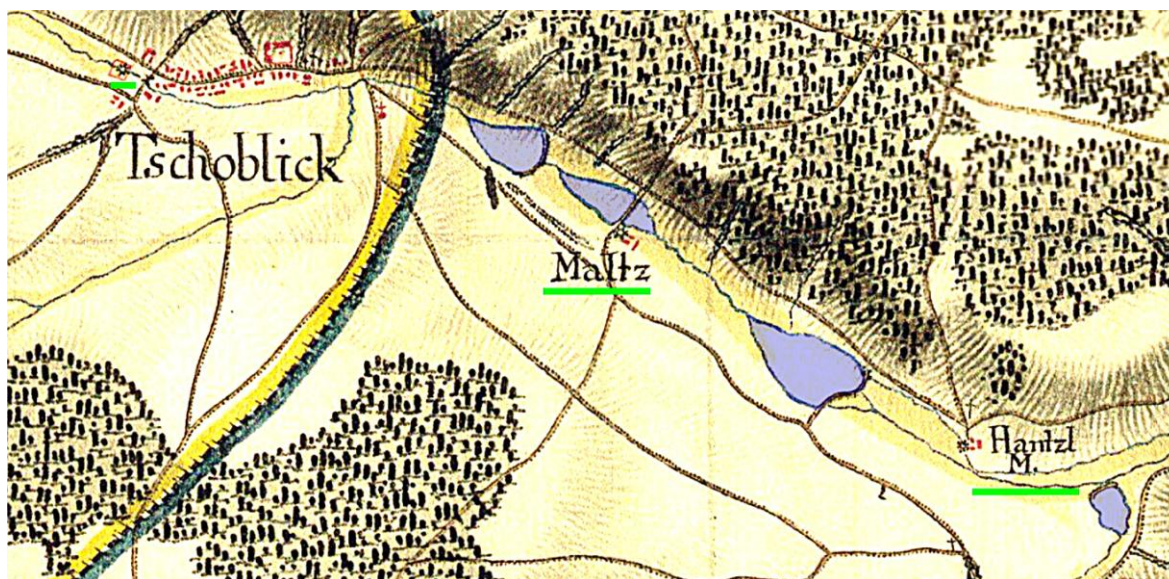

2)

Maltzmühle

„Malcův - Běrův mlýn“

Pšovlky No:48

mapka z r. 1764

Údaje o tomto „dolním Čoblickém“ mlýně jsou v historických dokumentech spojovány s mlynářem **Jiřím Malcem** ke konci 17. století. Tento rod *seděl* na mlýně až do r. 1772 - *Vojtěch Malc*.

Po tomto roce jsou v historických pramenech na mlýně :

- 1772 **Kryštof Stutzig** a *Kateřina*, dcera *Vojtěcha Malce*
- 1803 **Kryštof Stutzig** a *Barbora* dcera *Václava Kappa* mlynáře
- 1815 **Josef Stutzig** syn *Kryštofa* a *Antonie* dcera *Františka Tobiáše*,
z mlynářského rodu - mlýn No:46
- 1845 **Adolf Stutzig** syn *Josefa* a *Anna* dcera *Jana Majera*, mlynáře
z *Petrovic* 38
- 1855 **Jiří Reim** a *Alžběta*, dcera *Františka* se r. 1856 provdala za *Vincence*
Davidu, syna *Josefa* – mlynáře ze *Senomat* 77
- 1860 **František Reim** syn *Jiřího* a *Františka Ulmannová* z *Kolešovic* 62
- 1875 **František Baer** a *Anna Groshup* z *Želeč* 33 – odd. 24.10.1876 *Želeč*
*22.8. 1841 syn *Antonína Baera* ze *Železné* 5 u *Měcholup* a *Terezie Steininger* z *Holedeč* 28

Rod Baer seděl na mlýně až do odsunu v r. 1945. Pak mlýn chátral, využíval ho státní statek Jesenice, počátkem 60tých let byl zbořen. Dnes je na jeho místě jen zachovalý malý rybníček - Václava Nachtigala.

Z archivních dokumentů zpracoval - **B. Koutecký, 2015**